

BOMEN OF SOLDATEN?

BIBLIOTHEEK IJSSELSTEIN

Een bibliotheek ontwerpen voor IJsselstein met z'n rijke bouwhistorie vereist een grote zorgvuldigheid, zowel van de gemeente in de architectenkeuze als van de architect in de bepaling van de juiste invalshoek. Over de 'neobarokke' oplossing van Hans Ruijsenaars is iedereen lovend.

IJsselstein, doorstroomd door de Hollandse IJssel, bezit sinds 1310 stadsrechten. Tot de bezitters behoorden Gijsbrecht van Amstel (1279), die in de plaatselijke Oude Sint-Nicolaaskerk (1309-1535) begraven ligt, en Willem van Oranje (1551). Het is altijd een klein stadje gebleven; pas na de Tweede Wereldoorlog groeide het uit tot de woonplaats van ruim 34.000 mensen nu. Het oude centrum is

beschermd stadsgezicht; het stedelijke paradijs kan op circa zeventig rijksmonumenten bogen.

Hoogtegebrek Meer mensen, meer voorzieningen, dat geldt ook voor IJsselstein. Voor uitlegwijken als Zenderpark is er een tamelijke ontwerprijheid, maar hoe dichter je bij de stadswal komt, hoe strenger de gemeente

wordt. Beeldbepalend voor het stadspanorama aan de Overtoom zijn de neogotische Sint-Nicolaasbasiliek (1885-1887) en korenmolen de Windotter (1732; gerestaureerd 1987). Erg hoog mag je daar dus niet bouwen, óók opdat de nog steeds functionerende molen wind blijft vangen. Dat hoogtegebrek is direct te zien aan het bescheiden, laaglange stadhuis annex Fulcotheater aan deze

straat naar ontwerp van Ben van Berkel. Het complex in gedekt bleekgroen glas, dat zich lijkt te willen wegcijferen, werd in 2000 voltooid.

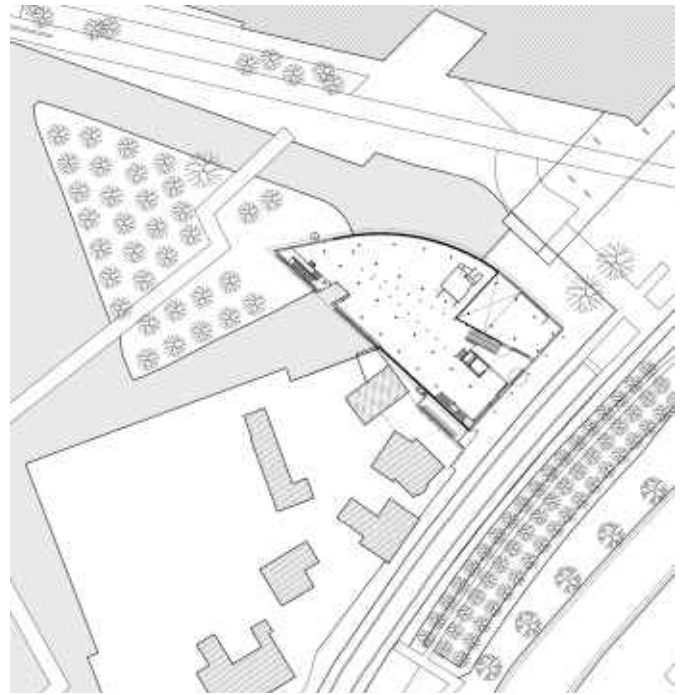
Delicate locatie Enkele jaren later viel het gemeenteeoog op de aanpalende strook grond als plaats voor de nieuwe boekenstalling. Door de delicate locatie werd ook

Als hoge Canadese populieren in het boekenlandschap.

Het vleugeldak wordt bijzonder rijk ondersteund.

FOTO 4 - TEKENING: HANS RUIJSSENAARS ARCHITECTEN AMSTERDAM

Situatieschets.

FOTO 5: HET HOUTBLAD / HDG

Het spel van materialen en insprongen is aan de straatgevel het rustigst.

Het was passen en meten om de bibliotheek tussen Fulcotheater/Stadhuis (links) en wat rommelhuizen (rechts) te krijgen. Linksachter de Sint-Nicolaasbasiliek (1885-1887).

hier naar een gerenommeerd architect gezocht. In een prijsvraag (2004) moesten Hans Ruijsenaars en Herman Hertzberger uitmaken wie het beste ontwerp had. De laatste zocht het verliezend alleen in de diepte, de eerste overwinnend in de halfdiepte net boven het grondwater (- 1,50 m) en uitbreidenderwijs over naastliggend water naar een bomenrijk eiland, als gebaar naar de polder erachter richting Lopik.

Maar daarna duurde het jaren voor de eerste grijper gretig de grond inging: de financiering was moeilijk rond te krijgen, nog eens te meer toen in 2008 de bouwcrisis uitbrak. Wel al werd de voorziening belangrijk genoeg geacht voor een eigen naam: De Poorter, historische benaming voor een vrij stadsburger en hier op te vatten als vrije toeganggever tot cultuur en informatie.

Rare jaren Van alles werd daarom uit het gebouw wegbezuinigd, zoals de airconditioning, waardoor een zonnige dag er nu als tropische week wordt beleefd. (Dus alsnog komt er een koeling...) Het waren hoegenaamd rare jaren. De opdrachtgever wisselde van gemeente naar ingenieursfirma naar projectontwikkelaar, gemeenteraden traden af en op en mogelijke bestemmingen streden om de voorrang. Naast de bibliotheek zouden er een historisch museum, archief en VVV in komen. Daarna werd het programma van de bibliotheek ernstig verkleind: de afdelingen voor jeugd en volwassenen schoof men in elkaar om ruimte vrij te maken voor het gemeentearchief. Uiteindelijk maakte de bewaarde historie plaats voor de Rabobank en Uit in IJsselstein, informatiepunt en snuisterijenwinkel voor inwoners, lokale ondernemers en toeristen. Ten langen leste was de financiële cirkel rond.

Denkbeeldige rooilijnen Ruijsenaars zelf hanteert de termen Licht, Dicht en Zicht, wanneer hij spreekt over de zorgvuldige inpassing van zijn ontwerp ter locatie. Licht zit altijd al als materiaal in zijn ontwerpkoffer. Niet alle uitzicht verlicht, derhalve koos hij ervoor gevels of geveldelen licht of dicht te laten, zoals je boeiende boeken opent en saai gesloten laat. Hij maakte het gebouw zo breed mogelijk - veel zicht op de prachtstad met kerk, molen en drie-bomen-diepbosje daartussen -, in de ruimte die het Fulcotheater/Stadhuis, languit liggend langs de Overtoom, onwillig overliet. Aan de andere kant maakten enkele schotse scheefwoningen, opgetrokken langs denkbeeldige rooilijnen, het grondgebied krap. Daar is de bibliotheek vooral een lange dichte wand, enerzijds om trots de eigen identiteit te definiëren, anderzijds om weerszijdse inkijk tegen te gaan.

Scherpe punt Ook aan de kant van cultuur en bestuur begint de gevel redelijk dicht om vervolgens in één open beweging af te buigen naar de dichte wand bij de huizenjanboel en daar als scherpe punt op aan te sluiten; een vierde gevel ontbreekt zo. Juist langs deze curve is het gebouw op z'n ruitenrijkst oftewel z'n mooist, ook omdat het een verbinding aangaat met het water en er zelfs door wordt doorsneden. Zowel wie vanuit de stad komt als wie in de bibliotheek zit, ziet ongehinderd het landelijke polderbeeld.

De gevels zijn weelderig van materiaal en uitvoeringsvorm. Ze doen recht aan Ruijsenaars' zoektocht naar de verhoudingen tussen zwaartekracht, beweging, groei-kracht en licht enerzijds en zijn experimenteerlust met *room*, *space* en *in-between*s oftewel de driedimensionaliteit van gevels anderzijds. Zie de uitgebreide beschrijving hiervan in het artikel over zijn atelier/archief naast zijn woonhuis in Baarn (nummer 3/2012).

VERWOED HUTTENBOUWER VAN REST- EN ROESTMATERIAAL

Mondriaan en Rodin In principe kennen alle buitenwanden eenzelfde opbouw van vooral horizontale en enkele verticale lagen en in- en uitspringingen. Per gevel mengt zich de volgorde van de materialisering anders. Ruijsenaars heeft hier schilder-kunstig gewerkt als een barokke Mondriaan en beeldhouwkundig als een impressionistische Rodin. De kleurstelling is contrastrijk, maar ook rustig, doordat de vormen, lijnen en tinten goed op elkaar zijn afgestemd. In dromerige blik hebben de gevels soms een kasteelmuurdikte van 1 m. Na een plint van antracietkleurige baksteen volgen binnen een omranding van twee staande rollagen van oranje bakstenen hetzij hoogverticale kozijnen van MTCC-gecertificeerd meranti in okerachtige kleur (open) of horizontale sinter-/miskakselstenen in wildverband (dicht), in zwemen van rood, oranje, geel en paars; de laatste steen paste hij ook toe in zijn atelier/archief.

Dwarse tegenbeweging Soms klimmen de rollagen horizontaal gestapeld langs de kozijnen omhoog. Boven de al opgesomde banden zitten nog enkele smalle horizontale stroken: glas (= bovenlichten begane grond), sinterstenen tussen rollagen (= balustrade vluchtwegen, bekroond met glazen valbescherming in witstalen afstandhouders), inspringende laagverticale kozijnen met bovenlichten en een weer lichtjes terugverend dakover-

FOTO'S: HET HOUTBLAD/HDC

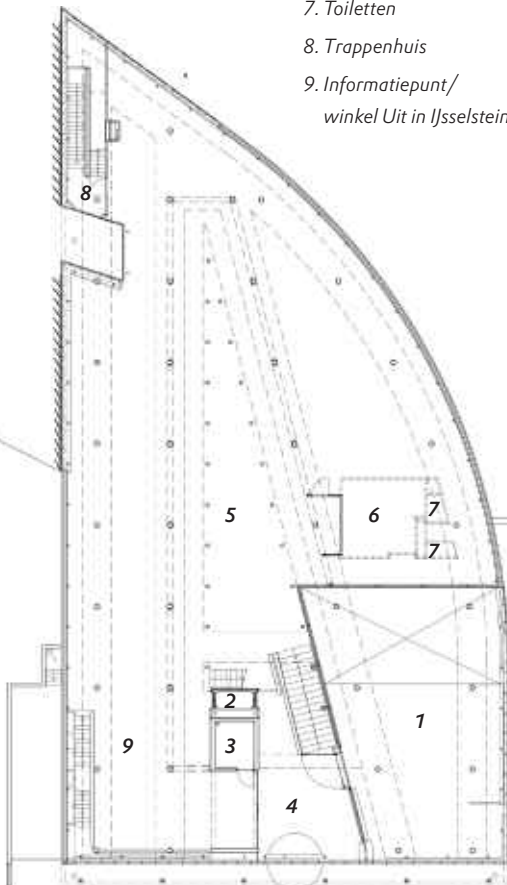
In één beweging wordt de derde gevel tevens vierde gevel.

De gedaanteverwisseling: kolommen worden wanden.

Plattegrond begane grond.

Legenda.

1. Hal Rabobank
2. Lift
3. Schacht
4. Gezamenlijke entree
5. Bibliotheekruimte
6. Sorteerruimte
7. Toiletten
8. Trappenhuis
9. Informatiepunt/
winkel Uit in IJsselstein

TEKENING: HANS RUIJSSENAARS
ARCHITECTEN AMSTERDAM

stek van wit triplex. In dwarse tegenbeweging op de vlijmscherpe dakpunt steekt het smalle, op twee verjongde lariks liggers rustende dak van de lantaarn bovenop naar buiten. De witte holle paal waarop hij rust, is tevens afwatering. Dezelfde palen zijn terug te vinden aan de straatzijde, waar ze gezessen een colonnade onder de uitkraging vormen.

Sprankelende helderheid Licht geeft transparantie. Dat is onmiddellijk de indruk bij binnenkomst. Meteen rechts is de entree naar de bank die ook door de spaarzaam aankleding een sprankelende helderheid uitstraalt. Architectenbureau van Manen uit Noordwijk ontwierp het interieur, waarin veel bamboe is toegepast. Op de vloer licht deels tapijt en deels bamboeparket dat zich via de traptreden verder verspreidt over de hele vloer van het souterrain. Via een vide kun je al over deze benedenverdieping uitkijken, alwaar zich zes spreekkamers bevinden onder een plafond van houten latten. Helemaal in de punt, achter een loopbrug, zit de kantine.

Enkele wanddelen op beide verdiepingen zijn bekleed met geaccidenteerd geprofileerd bamboe. Drie spreekkamers naast elkaar vallen binnen de architectuur, drie staan wat losser opgesteld in een aparte vormgeving, zoals met bamboe sierstijlen en strak MDF-'kantwerk'. Twee supergrote witte lampenkappen ironiseren de geringe lichtbehoefte.

Verwoed huttenbouwer Ook de bibliotheek zelf kent een veelheid van kundig op elkaar afgestemde materialen, als aanvulling op een hoofdconstructie van beton: Ruijsseenaars móet in zijn jeugd een verwoed huttenbouwer van rest- en roestmateriaal zijn geweest. Via een luie 16 treden-trap van lichtgeel natuursteen ga je omhoog, langs halfhoge witstenen muurtjes. Als vertederende jongensvinding schiet, dwars diagonaal boven de trap, een witstalen stijgpunt naar de volgende verdieping door het beeld, met daarachter een neergelaten loopbrug. Tijdens de klim kun je allengs aan de rechterzijde door lariks binnenkozijnen naar beneden in de Rabobank kijken.

Canadese populieren Voor het overige ontvouwt zich één grote open vlakte, geordend door een rij ronde witbetonnen kolommen aan beide zijanten en een v-vormige rij van 19 ronde oranjebruine lariks kolommen (Ø 200 mm; PEFC-gecertificeerd) in het midden. De laatste staan als lange, 7,65 m hoge Canadese populieren in het boekenlandschap. Drie nog rijziger exemplaren vatten post bij en op de trap. Op ingelaten roestvaststalen voeten en koppen ondersteunen ze het vleugeldak via verjongde jukvormige dwarsliggers onder een enkelspoor van langsliggers in gelamineerd lariks (140 x 400/600 mm dwars/langs). De liggerstructuur maar ook de plafonds zijn ingevuld met lichtgeel houtwolcementplaat. Op de vloeren ligt linoleum in dezelfde stille kleur.

Verder bepalen witte wanden en aftimmeringen het kleurenpalet dat een sfeer van rustig lezen en mijmerend fantaseren ademt. Van opzij en van boven stroomt het licht binnen als kalmerende balsem, in dunne, ijle, onzichtbare lagen.

Aanschouwelijke verbeeldingen Tussen de lariks palen zijn de jongste aanwinsten tentoongesteld op Flexwood-uitstallingen. Aan weerszijden voorbij de betonnen kolommen zijn de meeste boeken te kast gezet of op Flexwood geplaatst. Op de verdieping is hetzelfde gedaan aan de rechterkant. Aan de linkerzijde lopen galerijen langs een wand van gesloten ruimtes die kantoren, spreek- en personeelsruimte herbergen. De indeling volgt zes werelden of winkels voor volwassenen (Spannend & actief, Liefde & leven, Literatuur & cultuur) en kinderen (0-8, 8-12, 12+). Daarnaast is op de verdieping een leeslounge met door de ramen heen ansichtkaarten *Groeten uit IJsselstein*.

Maar toch dwalen de blikken steeds weer naar de houten kolommen die als schildwachten vertrouwen en veiligheid geven. Ruimte vol aanschouwelijke verbeeldingen: de bibliotheek is zelf een boek. •

HANS DE GROOT

Locatie: Overtoom 7, IJsselstein **Oprachtgever:** Artica Vastgoedontwikkeling Rosmalen (artica.info) **Ontwerp:** Hans Ruijsseenaars Architecten Amsterdam (hansruijsseenaars.nl); Hans Ruijsseenaars, Joep Damstra, Pieter Hoogendoorn **Interieurontwerp Rabobank:** Architectenbureau van Manen Noordwijk (van-manen.net) **Constructeur:** Raadgevend Ingenieursbureau Van Nunen Rosmalen (nunen.com) **Annemer:** Bouwbedrijf van Schijndel Geffen (vanschijndel-bouwgroep.nl) **Gelamineerd lariks:** De Groot Vroomshoop (degrootvroomshoop.nl) **Meranti kozijnen:** Timmerfabriek Bouwbedrijf van Schijndel Geffen **Bouwoppervlak:** 3.050 m² **Bouwperiode:** Juni 2010 - december 2011 (Opening: maart 2012) **Bouwkosten:** ±€3 miljoen (incl. installatie, excl. btw)